Dísznyereg - ún. kármán típusú nyereg

Textil- és viseletgyűjtemény

Leltári szám:	52.2860.1
Gyár / műhely:	udvari műhely, Isztambul
Készítés ideje:	17. SZÁZAD KÖZEPE
Készítés helye:	Törökország (Oszmán Birodalom)
Anyag:	aranylemez borítás; bőr borítás; faváz; smaragd
Technika:	aranyozott ezüstfonallal hímzett; smaragdokkal díszített aranyrátétek
Méretek:	magasság: 58 cm szélesség: 51 cm mélység: 39 cm

A nyereg kápája elöl magas, keskeny nyakú, kis gombú kápafejben végződik hátul alacsony, félköríves formájú. Keskeny, rövid üléséhez kétoldalt ovális, lent enyhén kicsúcsosodó nyeregszárny kapcsolódik.

A nyereg ülése, két szárnya, valamint a kápa hátoldala bársonyszövettel borított, felülete aranyskófiummal hímzett. A hímzés mintája az ülésen: négy szamárhátívből álló keret, az ívek találkozásánál hármas levélkékkel, valamint a hátsó kápa felöli csúcsán fogazott és karéjos szélű levelek között levélkékkel koronázott rozettával az elülsô kápafej hátoldalán: oldalra hajló, stilizált tulipántő a nyeregszárnyakon: hármas levélkék sorából álló keretben három-három – kétoldalt és középen, lent – sarlós ívű, leveles virágágak által közrefogott, hármas levélkékkel koronázott, zárt gránátalma. A nyeregszárnyakat két-két rozetta formájú, aranyozott sárgaréz szegecs erősíti a favázhoz. A kápák és a nyeregdeszkák aranylemez borításának vésett dísze fogazott szélű, hegyes levelekből alakított rombuszhálóba foglalt, apró vonásokból áll, melyre apró szegecsek erősítik fel a smaragdokkal ékített zománcdíszes rátéteket. A rátétek formája az elülső kápa fején: kacsokkal keretelt rozetta alatta a kápa nyakán egykor S alakú indákkal övezett levélpalmetta (ma hiányzik) a kápa két szárán szimmetrikus elrendezésben: S alakú, leveles és kacsos indára fűzött rozetta, alatta álló, rozettát hajtó, szimmetrikus virágtő a nyeregdeszkák elülsô végein: rozettával kapcsolt két, S alakú indából álló, levelekkel és íves kacsokkal gazdagított, áttört dísz a hátsó kápa közepén: két félköríves levéllel keretelt, levelekkel koronázott rozetta.

A hátsó kápa két oldalát és a nyeregdeszkák hátsó végeit díszítő rátétek elpusztultak, formájuk nem rekonstruálható.

Elöl, a nyeregdeszkák tövében, egy-egy felcsavarozott aranyozott sárgaréz karika alján bőrszíjazat, hátul, középen, csatos végű szíj a farmatring felerősítésére.

Az 1944 előtti fényképek és a források szerint a nyereghez tartozott a gyűjtemény csatos végű, vörös selyemfonalas hevedere. A tárgy párdarabja nem ismert, de hasonló felépítésű török nyereg az Esterházy-gyűjteményben is található (IM ltsz.: 52.2863, 52.2884).

Hímzett bársonyborítású nyeregszárnyaival megegyező oldallapú nyerget őriz a moszkvai Cári Kincstár Fegyvertára (*Oruzsejnaja palata*) a 17. századból (ld. itt és itt). Lemezborításának préselt, fenekelt, hátulról befoglalt ékkövekkel és – európai hatásra – színes zománccal gazdagított aranylemez rátétei a 17. század második negyedében-közepén készült udvari ötvösmunkák jellegzetes díszítményei. A közel azonos motívumkincsből álló, többnyire aranyból készült, gyémántokkal, smaragdokkal és rubinokkal gazdagon kirakott és zománcozott rátétek egyaránt borítottak oszmán-török díszszablya- és tőrhüvelyeket, tegezeket, buzogányokat és lófelszereléseket: nyergeket, szügyelőket, homlokdíszeket, kantárzatot stb. Az ékszernek számító rátéteket gyakran használták fel másodlagosan, például orosz egyházi viseleteken.

A hasonló stílusjegyeket mutató török udvari ötvöstárgyak legnagyobb gyűjteményében, a moszkvai Cári Kincstárban található I. Mihály (1613–1645) és I. Alekszej orosz cár (1645–1676) kincstára. Itt látható több, a nyergünkéhez hasonló, áttört, ékkövekkel kirakott, zománcos rátétekkel díszített, a 17. század első felében-közepén készült isztambuli ötvösmunka is. Pl.: I. Mihály cár írókészlete, IV. Murad szultán ajándéka, amelyet Tomasz Kantakuzenosz török nagykövet adott át 1632-ben I. Alekszej díszbuzogánya, Dmitri Asztafiev isztambuli kereskedő ajándéka 1655-ből egy ékszerhez hasonló íj- és nyíltegez, egy isztambuli kereskedô ajándéka 1656-ból és végül egy 1658-ban

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

készült jogar, valamint a vele egykorú országalma, Iván Juriev görög kereskedô ajándéka 1662-ből. (Ld.: *Treasures of the armoury. Ambassadorial gifts. Moscow Kremlin State Museum-Preserve of History and Culture*. Ed. Nina N. Dubovickaja. Moscow, 1996, Nr 96, 99–101, 175–176).

E hasonlóságok alapján a nyereg készítésének ideje a 17. század második negyedére-közepére tehető, fémborítása isztambuli udvari műhelymunkaként határozható meg.

A dísznyerget elsőként a fraknói Esterházy-kincstár 1696. évi inventáriuma említi: *Armarium Sub Nro. 69 et 70. Nro 9. Ephipium puro auro obductum, et rubro Holoserico cum aureis plummis et figuris ex scophion confectum, ac Schmaragdis ante, et retro ornatum, in quo continentur Smaragdi majores, et minores Centum Sexaginta quatuor.*

Az 1725. évi leltárban: *Almarium Sub Nris 73 et 74., Nro 1. Egy vörös bársonnyal buritott eleje s hátullja Ezüstel vert Smaragdal rakott vörös Selmes hevederrel, s Ezüst csatokkal, való Portaj Nyeregh.*

A dísznyerget eredeti állapotában dokumentáló, 1944 előtti felvételek: IM Adattár, FLT 21199 NLT 3738.

Irodalom

- Szerk.: Pásztor Emese: *Az Esterházy-kincstár textíliái az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 38. (Pásztor Emese)
- Pásztor Emese: *Oszmán-török hímzések az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből (16-19.sz.)*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1990. - Nr. 25.

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum